ZA ZDRAVLJE, Zaječar 1997, str. 259-270.

Slavoljub Gacović

PRIČA GOSPODNjA

Saznanja o razvijenom pogrebnom ritualu i duboko ukorenjenoj veri u zagrobni život Vlaha severoistočne Srbije, pored vrednih i zapaženih napora eminentnih istraživača na polju etnologije, nisu urodila, još uvek, sintetičkom studijom. To je, koliko zbog pomanjkanja terenskih istraživanja među Vlasima, toliko zbog nepoznavanja njihovog govornog jezika od strane samih istraživača.[1]

Vlasi nisu pokazali dovoljno poštovanja prema vaspostavljenom hrišćanstvu i njegovom sveštenstvu, ali valja znati da oni ljube svoga Boga i demone kroz magijske obrede, a basme su njihove molitve pomoću kojih se samrtnik inicijant uvodi u onostrani svet.

Ovde ćemo se, upravo, upoznati s basmama "*Priča gospodnja koja se baje čoveku na samrti*" (*Povesća a lu Dumńe-Ḑău care să đescîntă la om śe i̯e pe mo̯arće*[2]), a koje po značaju izvođenja delimo u tri osnovne varijante.[3]

---

[1] Vidi rad Lj. Andrejića, *Prilog bibliografiji: o samrtnim, pogrebnim i posmrtnim običajima i verovanjima*, GEM, knj. 34, Beograd, 1971, str. 123 - 243 sa starijom literaturom; Ljubomir Andrejić, *Bibliografija : Obredni kolači (hlebovi)*, GEM, knj.41, Beograd, 1977, str. 253-319; Ljubomir Reljić, *Zajednički elementi posmrtnog rituala i verovanja u zagrobni život kod Srba i Rumuna u Podunavlju*, Radovi simpozijuma o jugoslovensko-rumunskim uzajamnostima u oblasti narodne književnosti (Pančevo 1972), Libertatea, Pančevo, 1974, str. 509-517; Slobodan Zečević, *Kult mrtvih i samrtni običaji u okolini Bora*, GEM, knj. 38, Beograd, 1975, str. 148-168; Slobodan Zečević, *Samrtni ritual i neki oblici kulta mrtvih u stanovništva vlaškog govornog jezika Krajine i Ključa*, GEM, knj 30, Beograd, 1967, str.47-78; Milica Bošković-Matić, *Pogrebni običaji* : *II Pogrebni običaji kod Vlaha*, GEM, knj. 25, Beograd. 1962, str. 186-193; Mirjana Maluckov, *Rumuni u Banatu*, Novi Sad, 1985, str. 232-258.

[2] Ovde ćemo dati prikaz ortografije koju koristimo u ovom radu. Sa stanovišta fonetskog sistema jezik Vlaha na prostoru severoistočne Srbije, možemo deliti u dve govorne varijante. Jedna je, uslovno rečeno, nazvana "ungurjanskom" i prostire se na području Resave, Zvižda, Stiga, Mlave, Homolja, Crne Reke, Peka, opštine Bor i jednog dela Negotinske krajine (u zapadnim brdsko-planinskim predelima), a druga je, uslovno rečeno, nazvana "caranskom" i prostire se istočno od navedenih oblasti, odnosno na prostoru Negotinske krajine i Ključa, na

jugu do Rtnja, koja se nastavlja u severozapadnom delu Bugarske (Pod uticajem slovenskih govora prihvaćen je naziv Vlasi za Rumune koji danas žive na prostoru južno od Dunava. Ovaj slovenski naziv romanskog stanovništva na Balkanu prenet je, neadekvatno, i na njihove govore koji po svim osobinama pripadaju rumunskim banatskim i oltenskim govorima). Na prostoru Crne Reke, Peka, opštine Bor i jednog dela Negotinske krajine, mogu se naći i elementi takozvanog "ungurjanskog" i "caranskog" govora, pa se, donekle, može smatrati i limitrofnom zonom. Rekli bismo da "ungurjanska" varijanta pripada arhaičnom sloju banatskog govora, a "caranska" varijanta arhaičnom sloju oltenskih govora muntenskog dijalekta.

Potrebno je što hitnije prihvatiti standarne norme zapisivanja etnolingvističkog i drugog folklornog materijala, koje smo mi u ovom radu preuzeli iz "Rečnika novog rumunskog lingvističkog atlasa" (Chestionarul Noului atlas lingvistic romîn), koji je priređen pod rukovodstvom akademika Emil-a Petrovici-a i prof. dr B. Cazacu-a u izdanju Akademije Narodne Republike Rumunije (Academia Republicii Populare Romîne) i objavljen u časopisu "Fonetika i Dijalektologija" (Fonetică şi Dialectologie, vol. V, Bucuresti, 1963), a koji su se, inače pridržavali studije D. Jones-a, *Association phonétique internationale*, publikovane u berlinskom časopisu Lautzeichen und ihre Anwendung in verschiedenen Sprachgebieten davne 1928. godine.

Ovde ćemo dati celovit sistem fonetske ortografije kojim se koristimo u priređivanju stihova *petrecătur*-a, sa preporukom za sve buduće istraživače na terenu. Grafema ***a*** (srednje otvoreni vokal, identičan srp. **a** = **a**; npr. **ai̯nă** "haljina"), ***ă*** (srednje otvoreni vokal, na prelazu između *a* i *e*; npr. **bună** "dobra")[2], ***b*** (zvučni bilabijalni okluziv, identičan srp. **b** = **b**, npr. **bun** "dobar"), ***c*** (bezvučni velarni okluziv, identičan srp. **k = k**; npr. **cui̯nă** "kuhinja"), ***ć*** (bezvučna alveopalatalna afrikata čiji je frikativni elemenat ***ś***, identična srp. **ć** = **ć**; npr. **mo̯arće** "smrt")**,** ***č*** (bezvučna palatoalveolarna afrikata, identična srp. **č** = **č**; npr. **če fač** "šta radiš"), ***d*** (zvučni dentalni okluziv, identičan srp. **d** = **d**; npr. **duće** "idi"), ***ḑ*** (zvučna dentalna afrikata, identična bug., mak., prizrensko-timočkom ḑ; npr. **ḑîc** "kažem")[2], ***đ*** (zvučna alveopalatalna afrikata čiji je frikativni elemenat ***ź*** koji korespondira sa bezvučnim ***ć***, identična srp. **đ** = **đ**; npr. **đe unđe** "odakle"), ***e*** (srednje otvoreni vokal iz prednje serije koji neznatno ide ka zatvorenom, identičan srp. **e** = **e**; npr. **duće** "idi")[2], ***e̯*** (zatvoreno **e** između **e** i **i**, predstavlja konsonantni elemenat u diftongu **e̯a**; npr. **vi̯e̯ađe** "vidi", **fi̯e̯aće** "devojke") ***f*** (bezvučni labiodentalni frikativ, identičan srp. **f** = **f**; npr. **fată** "devojka; porodi se"), ***g*** (zvučni velarni okluziv, identičan srp. **g** = **g**; npr. **gură** "usta"), ***ĝ*** (zvučna alveopalatalna afrikata; npr. **ĝer** "hladno", **ĝem** "džem", **ĝamăn** "/prozorsko/ okno"), ***h*** (bezvučni laringalni frikativ, identičan srp. **h** = **h**; npr. **hai̯nă** "haljina"), ***i*** (vokal sa minimalnim otvorom iz prednje serije, identičan srp. **i** = **i**; npr. **vino** "dođi"), ***i̯*** (zatvoreni vokal centralne serije sa nijansom iz prednje serije, između ***i*** i ***î***, predstavlja konsonantni elemenat u diftongu **i̯a**; npr. **i̯ară** "opet", **i̯apă** "kobila"), ***ɨ*** (nalazi se samo iza konsonanata na kraju reči za oblik množine; npr. **ci̯orɨ** "ćoravi", **tărăbɨ** "tarabe"), ***î*** (najzatvoreniji vokal iz centralne serije: **î**, **â**, **ă**; npr. **mîńe** "sutra", **în** "u"), ***j*** (palatoalveolarni frikativ, identičan srp. **ž** = **ž**; npr. **joi̯** "četvrtak", **jumataće** "polovina"), ***k*** (bezvučni okluzivni velar, identičan rum. ***c*** i srp. **k** = **k**, upotrebljava se samo ispred **e** i **i**; npr. **ki̯or** "ćorav", **ke̯amă** "/po/zove", **kilogram** "kilogram"), ***l*** (alveolarni lateral, identičan srp. **l** = **l**; npr. **lapće** "mleko"), ***l'*** (palatalni lateral, identičan srp. **lj** = **lj**; npr. **l'emn** "drvo"), ***m*** (bilabijalni nazal, identičan srp. **m** = **m**; npr. **mumă** "majka"), ***n*** (dentalni nazal, identičan srp. **n** = **n**; npr. **nui̯e** "nema"), ***ń*** (palatalni nazal, identičan srp. **nj** = **nj**; npr. **ńimic** "ništa"), ***o*** (srednje otvoreni zadnji vokal koji neznatno ide ka zatvorenom, identičan srp. **o**; npr. **bolobreće** "punoglavac"),

Sve basme kojima se inkanta samrtnik inicijant izvode se ukoliko nema sigurne procene da li su dotičnom dani od suđaja dovršeni, ili mračne sile onostranog sveta, koje su mu zaposele dušu i telo, rukovode njime, te se preko noći povampiri, utenči ili štogod drugo, i čini svakojaka zla u selu.

Kada pažljivije analiziramo tekstove basmi svih osnovnih varijanti, vidimo da one imaju važan mentalno-higijenski značaj, kako za samrtnika, tako i za sve one koji su s njim u srodstvu. Pored toga, mi u ovome prepoznajemo jedan vid eutanazije u tradiciji Vlaha severoistočne Srbije. To bi, po njihovom verovanju, bila pomoć za "*dobru smrt bez patnji*", a da pri tom oni ne osećaju, rekli bi, nikakvu grižu savesti.[4]

Ukoliko bi smo izneli topografiju mitoloških događaja i dali opis mnoštva nadnaravnih likova u svim osnovnim varijantama basmi, počeli bi smo izlaganje, smatrajući ga najcelishodnijim za ovu priliku, na ovaj način: događaji se najčeće nižu u vreme nepoznato, a i prostor je katkad samo eshatološki definisan kao u sledećim stihovima: "*A Marija sveta Deva | Porodi se u jaslama | U naručje rod svoj uze | Al' Židovi tad' saznaše | Ukraše joj oni porod | Poleteše onda sa njim | U visine te nebeske | Na ostrva*

---

o̯ (predstavlja konsonantni elemenat u diftongu **o̯a**; npr. **mo̯aľe** "mek/an/o")[2], ***p*** (bezvučni bilabijalni okluziv, identičan srp. **p** = **p**; npr. **pe poćecă** "po putanji"), ***r*** (treperavi krajnji alveolar, identičan srp. **r** = **r**; npr. **rugămînt** "molitva"), ***s*** (bezvučni dentalni frikativ, identičan srp. **s** = **s**; npr. **sărac** "siromah"), ***ś*** (bezvučni alveopalatalni frikativ, ima približnu ili skoro istu fonemsku vrednost ruskog dugog mekog **š [š̕š̕]**; npr. **śe faś** "šta radiš"), ***ş*** (bezvučni palatoalveolarni frikativ, identičan srp. **š** = **š**; npr. **şapće** "sedam"), ***t*** (bezvučni dentalni okluziv, identičan srp. **t** = **t**; npr. **tot** "sve"), ***ț*** (bezvučna dentalna afrikata, identična srp. **c** = **c**; npr. **țapăn** "jak"), ***u*** (najzatvoreniji vokal iz zadnje serije, identičan srp. **u** = **u**; npr. **umăd** "vlažno"), ***u̯*** (predstavlja konsonantni elemenat u diftongu **u̯a**; npr. **u̯ai̯e** "ovca", **u̯amiń** "ljudi", **d̦îu̯a/zău̯a** "dan") ***v*** (zvučni labiodentalni frikativ, identičan srp. **v** = **v**; npr. **vińeri̯a** "petak"), ***z*** (zvučni dentalni frikativ, identićan srp. **z** = **z**; npr. **zorzo̯ană** "drangulija, /jevtin/ ukras"), ***ź*** (meki alveopalatalni frikativ, zvučno korenspondira sa *ś*; npr. **źer** "hladno", **źamăn** "/prozorsko/ okno").

[3] Prva i druga osnovna varijanta basme zabeležena je od Jelice Jonović 1995. godine, rođene u selu Krivelju (opština Bor) 1923. godine, a treća je zabeležena iste godine od Dragija Dimitrijevića, rođenog u selu Slatini (opština Bor) 1954. godine. Basme se mogu bajati samo utorkom, četvrtkom i subotom. Od predmeta se koristi srp, tikva s vinom i bosiljak. Basme svih osnovnih varijanti zabeležili smo još u boqevačkoj, negotinskoj, požarevačkoj, jagodinskoj, ćuprijskoj i u drugim opstinama severoistocne Srbije.

[4] O mentalno-higijenskom značaju jedne basme, ove vrste, koju je zabeležio Petar Paunović, vidi njegov rad *Najduža basma* u časopisu *Razvitak*, Zaječar, 1975, br. 3. str. 101-106.

onog sveta".[5] Židovi su koliko narod nebeski, time što na krilima, poput anđela, mogu poleteti u sve visine nebeske, toliko i htonski, onozemaljski, jer su pored Bogomajke na krst razapeli, njenog sina, kao u sledećim stihovima: "*Zakovaše ruke, noge | On zastenja, jeknu bolno | U mukama sve do neba*". Kakav je lik poroda saznajemo iz stihova: "*Videste li moga sina | Paćenika ljudskog roda? | Svi joj na to odgovore | I da smo ga mi videli | Ne bi smo ga mi poznali. | Tad Marija Deva Reče | Videti je njega teško | A lako je poznati ga. | Njegov konj je lis u noge | Sedlo mu je krljušt zmaja | Dizgini su dva poskoka | Ustima su uklješteni | Repovima učvoreni | A stremen mu dva blavora | U nit jednu upredeni*".[6]

Nije li po opisu svoga sina Sveta Deva Marija nehrišćanska bogomajka *Magna Mater deorum* ili možda Izida (*Ast*) koja takođe začinje bezgrešnim putem. Mada valja primetiti da je na stvaranje lika Majke božije više no Izida uticao lik boginje *Nejth* kao metafizičko božanstvo, zbog čega se baš ona naziva Majkom bogova. Heleni je poistovećivahu s boginjom Atenom, takođe rođenom na bezgrešan način iz Zeusove glave.

Ukoliko nastavimo sa lepim opisima božanstava, po našem mišljenju, inače mnogim emanacijama primordijalnog Apsoluta, koristeći se pri tom i uporednom metodom, završićemo, poput mnogih istraživača u otrcanom ruhu sa obiljem opisa likova mnogobožačkog Panteona, u duhu Aristofana, neuspelog pobornika kolektivne misli drevne Helade, koji je odbijao da u njima vidi inkarnaciju kosmičkih sila, što nam ovom prilikom nije namera.

Basme svih osnovnih varijanti su, pre svega, religiozne sadržine, odnosno prikazuju nam u pojedinim motivima čitav onostrani svet, teogoniju i uopšte pojedine segmente kosmogonije Vlaha severoistočne Srbije, kao da je reč o misteriju postanja kosmosa i života u njemu, koji valja predočiti čoveku na samrti, inicijantu, uz osnovnu i jedinu pretpostavku da će ga bolja spoznaja onostranog života, a ne smrti, osloboditi stega njegove svesti opterećene

---

[5] Židovi koji su poleteli *У висине те небеске / На острва оног света* su samo hipostaza demonskih sila sonostranog sveta. Stih *На острва оног света* je prevod originala koji glasi: *şî-n ostru mărilor* koji se radi pojašnjenja može prevesti *na ostrvo morsko.* Razume se, to su vode donjeg sveta (Praokean) iz kojih se pomalja ostrvo, odnosno *brežuljak bogova*.

[6] Ovde je u svoj lepoti stihova basme prikazano vrhovno božanstvo koje kao i u drugim obredima nalazimo u okrilju *interpretatio hristiana*. Vidi npr. Катя Атанасова, *Румънският Крачун име на празник, митичен герой или забравено божество?*, Българска етнография, год. IV, kniga 4, Etnografski institut s muzeй pri BAN, Sofiя, 1993, str. 104-119

brojnim urođenim i stečenim impulsima, i upravo u tom segmentu mi vidimo temu naše rasprave u okrilju etnomedicine.

Prva osnovna varijanta basme počinje simbolom boginje Neith u stihu "*Krst mu mali, krst veliki*", koji potiče od egipatskog apelativa *kerest* , koji označava uništenje i regeneraciju, pa je samim tim i oličenje tkanja kosmičkog života. Krst, dakle, kao znak života koji je u osnovi "velike kuće", koja, valjda, predstavlja ništa više, ali i ništa manje do sam tron kosmičkog reda i poretka, odnosno prvotni "brežuljak bogova" koji se pomalja iz primordijalnih voda, a "*Na njoj devet je prozora | Umiva je devet voda | Sa izvora deveterih*", koje, valjda, predstavljaju životvorne vode, koje u sebi sadrže životvorni oganj svemira, koji sve pokreće, pa i svekoliko mali život čovekov. Možemo, zasigurno, reći da se prvi momenat stvaranja, razdvajanja prvobitnog nestvorenog Principa, obavio, dakle, u tim životom zasićenim vodama, koje valja lučiti od Praokeana, značenjem istovetnog helenskom Okeanu, simbolizirajući kraj, odnosno vode koje okružuju svet. To su valjda one iste "vode života" koje se pominju u stihovima obreda "*Petrecătura*" u posmrtnim običajima Vlaha severoistočne Srbije.[7]

Nadalje je pomenuto da u toj velikoj kući "vek vekuje" Jon, nepoznato nam božanstvo, koje, ne imajući prikladnije objašnjenje, najčešće, ali nerado poistovećujemo s hrišćanskim svetim Jovanom. Ta *interpretatio hristiana* nije najsretnije rešenje i kad se pominje *Dumńe-Zău* "Gospod-Zeus" (rumunski ungurjanski izgovor *Ḑău*, koji je nastao na pola puta od izgovora *Deus* ka izgovoru *Zeus*). To, dakle, nama nepoznato božanstvo s pridevkom *sînḑîi̯on,* koji semaziološki znači "sveta istina" od rum. *sîn-* "svet, -a, -o", potiče od latinskog *sanctus* i *ḑă(u)* "istina, Zeus, dan, svetlost" i tome slično. Pored pridevka koji deklariše naše "nepoznato božanstvo" kao vrhovno božanstvo onostranog, u basmi se bajalnica pita "*Kojim poslom on se bavi?*", a potom sama daje odgovor "*Samrtnika on mi čuva* / *On stražari i čuva ga*", pa nam se čini da se mitologem time sam razrešava. To je isto božanstvo koje nam se u obredu "*Petrecătura*" javlja pod imenom *Zîn* (*Ḑîn*) "Zeus", koje sa

---

[7] Rad *Petrekătura у посмртним обичајима Влаха североисточне Србије* izneo je autor ovih redova na međunarodnom simpozijumu Etno-kulturološke radionice koji je bio održan u Svrljigu 1995. godine, ali ga iz nepoznatih razloga redakcija sa glavnim urednikom Sretenom Petrovićem nije uvrstila u "Zbornik radova" navedenog skupa. Rad je naknadno prihvaćen u časopisu *Българска етнология* (knj. 3-4 za 1997.) u izdanju Etnografskog instituta s muzejem Bugarske akademije nauka zahvaqujući nastojanju Milene Benovske-Sъbkove, Radosti Ivanove i Stanke Яneve kojima se i ovom prilikom najsrdačnije zahvaljujemo.

tom grafijom nalazimo zabeleženo pod uticajem tračkog izgovora na natpisu iz Plovdiva u Bugarskoj.[8]

Razume se, jedino vrhovno božanstvo, odnosno princip svetlosti, vodič na večnoj stazi, može biti poput Ozirisa (*As-Ar-u*) koji je gospodar sjaja na čelu velike kuće – koja je u trećoj osnovnoj varijanti naše basme zabeležena stihovima "*U dolini božjoj, jednoj | Kuća jedna je velika*" – i koji boravi u mraku i u gustoj tami, da vodi i "čuva samrtnika" od svih onih demonskih sila haosa koji žele dušu i telo inicijanta van tokova *circulum vitiosus*-a, kako ne bi došlo, na kraju puta međustanja, do njegovog sjedinjenja sa Apsolutom, a time do večnog života "*Na ostrv[im]a onog sveta*".

Sile Haosa u našim trima varijantama basmi uzimaju obličja nama poznatih hipostaziranih demonskih sila, preosmišljenih pod uticajem hrišćanstva, đavola i đavolica, vampira i vampirica, zmajeva i zmajica, šumskih majki i očeva i tome slično.

Onostrani svet Vlaha nije mesto gde duše tumaraju u tami, kao u hebrejskom Šeolu ili Hadu drevnih Helena, niti je mesto gde se duše peku za sva vremena kao, recimo, u hrišćanskom Paklu. On je radije prikazan kao večna staza (*drumu al lung*), nešto samo nalik hrišćanskom Čistilištu, kao put kroz dolinu blaženih, koji je odeljen oblastima što ih čuvaju stražari, poput *I̯on*-a *Sânḑîi̯on*-a, *Zîn*-ua, *Somođive* i drugih.

Te oblasti na čijem se kraju nazire Zora i dan i svetlost novorođenog Sunca, ispunjene su brojnim preprekama i već navedenim hipostaziranim demonskim silama koje nastoje da umrlog i njegovu dušu unište, slično našoj svesti, opterećenoj brojnim urođenim i stečenim impulsima koji nastoje da nas unište.

Onostrani svet, koji na kraju svog života, pripremljen, blagonaklono dočeka svaki Vlah, pre liči na put međustanja svakog Egipćanina od Amenta (Amentet, Imentit), polazne tačke transformacije – u stihovima naših basmi "*Od sunašca na Zapadu*", a Zapad je simbol smrti, ali kao izvora novog života – do Duata, njezine završne tačke, Zore, po čemu je Duat uskrsnuće iz mraka, iz tame u svetlost – što je u našim basmama iskazano stihovima "*Sve dok Zore ne zarude, | Dok nam Sunce ne progleda, | Kad nam Sunce progledalo, | Samrtnik se probudio*".[9]

---

[8] Владимир И. Георгиев, Траките и техният език, izd. БАН, София, 1977, str. 58 i 80 gde nalazimo grčkim pismenima zabeležene grafije *Zin - drymenos*, epitet Zeusa na natpisu iz Istanbula i *Zein - draymeno*, epitet Herosa na natpisu iz Plovdiva, kao i etnikon *Zin - dr(o)yme*- koji u bukvalnom prevodu glasi: "gora (posvećena) *Zîn* - u (= Zeus-u)".

[9] Marko Višić, *Egipatska knjiga mrtvih*, izd. Svetlost Sarajevo, 1989, str. 38-42

Bit poistovećivanja samrtnika, njegovo umiranje i put međustanja do ponovnog rađanja sa zalaskom Sunca na Zapadu, i njegovog puta "*Od sutona do večeri | Od večeri do ponoći | Do u gluho doba noći | Dok se petlovi ne jave | A petlovi kad se jave*" do ponovnog rađanja Sunca u stihovima "*Sve dok Zore ne zarude | Od svanuća rujnih Zora | Dok nam Sunce ne progleda*", na kraju bajalnica nam otkriva u svojim čaranjima, sledećim stihovima: "*Kad nam Sunce progledalo | Samrtnik se probudio*", kao da je tek sanak usnio dok je proputovao onostranim svetom do ponovnog rađanja u višim stadijumima svesti. To zajedničko buđenje samrtnika inicijanta sa Zorama i jutarnjim Suncem je, svakako, simbolično rečeno. Vidimo to na osnovu sledećih stihova: "*Tiho, da ga ne plašite | I iz sna ga ne prenete | Ja ga jezikom raščinih | Srpom usta mu otvorih | Te olakšah samrtniku*" i tako dalje.

Ritual "otvaranja usta" u inicijaciji samrtnika kod Vlaha severoistočne Srbije zabeležen u stihovima "*Ja ga jezikom rščinih | Srpom mu usta otvorih*", doista je preslikan iz egipatskog pogrebnog rituala, a bajalnica kao da preuzima ulogu žene, zvane Čerauur, koja personifikuje Izidu u pogrebnim obredima koji su se vršili na vratima grobnice prilikom sahrana starih Egipćana, i koja je šaputala pokojniku na uvo: "*Gle, usne su tvoje uređene za tebe, tako da ti se usta mogu otvoriti*", ali i ulogu sveštenika, po imenu Sem, u istim obredima, koji obraćajući se pokojniku kaže: "*Usta ti bejahu zatvorena ... Ja otvaram za tebe usta tvoja ... alatkom Anubisovom, spravom gvozdenom kojom su i bogovima usta otvorena ...*".[10]

U našim trima osnovnim varijantama basmi "Priča gospodnja" su, pored ostalog, pomenute i "vedske" Zore, a znamo za ritual "Prizivanja Zora" (*Strîgar̯ia Zorilor*, *Zoril'e*) u pogrebnim ritualima Vlaha, kao i mnogi drugi motivi.[11]

---

[10] E. A. Volis Badž, *Egipatska knjiga mrtvih*, izd. B. Stanića i dr. Beograd, 1989, str.186-199. Ovde možemo uspostaviti paralelu na relaciji bajalnica - dvojna boginja Ma'at koja je simbolizovana *SRPOM*, tj: silom duha, istinom, a koja, inače, upravlja vagom na kojoj se vagaju duše pokojnika.

[11] Bâl Gangâdhar Tilak, *Arktička pradomovina Veda*, izd. "Književne novine" Beograd, 1987, str. 108-143; Милан Влајин, *Карактеристике музичког фолклора из околине Неготина*, "Мокрањчеви дани" 1967, Неготин, 1969, str. 19-24; Gheorghe Lifa, *Zorile*, list "Tibiscus" 1993, str. 7. sa bibliografijom; Nicolae Bot, *Strigarea Zorilor în Banatul Iugoslav*, Lumina, anul XXII, Nr. 1-3, Zrenjanin, 1968, str.46-54; Octav Păun, *Motivul "amînării" în cîntecul Zorilov*, Analele societăţii de limba Română, Zrenjanin, 1977, br.8, str.138-144; Ghizela Suliţeanu, *Elementul narativ şi aspectul muzical în cîntecele funebre ale Românilor şi Sîrbilor din zona "Porţile de fier" (Gerdap)*, Radovi simpozijuma o jugoslovensko-rumunskim uzajamnostima u oblasti narodne knji`evnosti (Pančevo) Libertatea, Pančevo, 1974, str.557-

U zaključnim razmatranjima, valja reći, da se na svakoga ko je odgajan u miljeu vlaških posmrtnih verovanja može primeniti jedna izreka starih Egipćana, da je život pokojnika, uopšte život onoga "*koji ulazi na zapadni deo neba i izlazi iz njegovog istočnog dela*".[12]

Slobodno možemo reći da se Vlah, celog života živeći skladno svojim verovanjima, pa i na samrti ritualom inicijacije i otvaranja usta, priprema za smrt, a umire da bi počeo živeti u onostranom životu, u kojem se ispunjuje željena evolucija bića. Rođenje, življenje i umiranje za Vlaha, koji je u svojim verovanjima blizak tradiciji bliskoistočnih i maloazijskih kultura, samo su nova stanja nove razine bića, sukcesivne i korespondentne tačke u sveopštoj drami kosmičkog života.

Samrtnim bajanjima bajalnica oslobađa samrtnika ovozemaljske drame života i isprаća na put međustanja ka sjedinjenju sa Apsolutom, a njegovu rodbinu, prijatelje i poznanike oslobađa osećaja krivice za sve ono čime su se možda nekad zamerili samrtniku.

To su poslednji pokušaji ovozemaljskog duhovnog okrepljenja samrtnika u pripremi za onozemaljski život, pa se zato ne treba čuditi Vlahu na samrti koji nerado prihvata pomoć savremene medicine koja leči bolest, ali ne i dušu bolesnika.

I OSNOVNA VARIJANTA[13]

Cruśe mică, cruśe mare,	Krst mu mali, krst veliki,
Cruśe în patru corń đe casă.	Krst u četir' ugla kuće,
Care în casă că şăđa?	A ko u njoj vek vekuje?
Şăđa I̯on Sînḓî̯i̯on.	Sveti Jo(va)n taj vilenjak.
Şî đe lucru śem lucra?	Kojim poslom on se bavi?
Pe al bećag mi-l păza.	Samrtnika on mi čuva.
Mi-l păza şî-l străjui̯a:	On stražari i čuva ga:
Đe moroń, đe morońo̯ai̯śe,	Od vampira, vampirica,
Đe draś, đe drăco̯ai̯śe,	Od đavola, đavolica,
	Od zmajeva i zmajica,

587; Nice Fracile, *Vokalni muzički folklor Srba i Rumuna u Vojvodini* : komparativna proučavanja, Novi Sad, 1987, str.71-77, 502-505; Nice Fracile, *Tužbalica kod Rumuna u okolini Vršca*, Zbornik 1. Kongresa jugoslovenskih etnologov in folkloristov 2 (Rogaška Slatina 1983), Ljubljana 1983, str.737-747; Nicolae Bot, *Contribuții la studiul raportului dintre cîntecul ceremonial de înmormîntare și bocet*, Analele societății de limba Română, Zrenjanin, 1974, br.5, str.163-170.

[12] E. A. Volis Badž, ibid., str. 81-82.

[13] Sve varijante "Priče Gospodnje" preveo je Slavoljub Gacović

Đe zmăi̯, đe zmăo̯ai̯śe,
Đe năluś, đe nălucoai̯śe,
Đe pădurɨ, đe pădurọai̯śe,
Đe spomînće đin somn,
Đe (s)trăcńiće đin dorm.
Îl păza đi la zavrńi đe so̯are,
Păna măi̯ sara la śină,
Đi la śină pănă la mijloc đe no̯apće,
Đi-la mijloc đe no̯apće,
Pănă la cîntătorɨ đe cocoş,
Đi la cîntătorɨ đe cocoş,
Pănă la răsărit đe Zorɨ,
Đi la răsărit đe Zorɨ,
Pănă la răsărit đe so̯are.
So̯aril'i când mi̯a răsărit,
Al bolnau s-a pomeńit,
Mirior să nu-l strîcńiț,
Să nu-l zvîcńiț.
Că i̯o cu l'imba am đescîntat,
Cu săśera gura am đescl'eştat,
Şî pe al bolnau l-am uşurat,
Đe moroń, đe morońo̯ai̯śe,
Đe draś, đe draco̯ai̯śe,
Đe zmăi̯, đe zmăo̯ai̯śe,
Đe năluś, đe nălucoai̯śe,
Đe pădurɨ, đe pădurọai̯śe,
Đe spomînće đin somn,
Đe (s)trăcńiće đin dorm.
Că i̯o cu l'imba am đescîntat,
Cu săśera gura i̯-am đescl'eştat,
Pe al bolnau l-am uşurat.
Ca đe Dumńe-Ḑău lăsat,
Ca luna pl'ină śe lumină,
Ca busui̯ocu în građină.
Đin l'imbă lată să-i̯ fii̯e,
Đin mîna-mi̯a điri̯aptă,
L'ac al mi̯eu đescînćic să-i̯ fii̯e.
Sînta mai̯că Mării̯e,
Od bolesti, boleština,
Šumskih majki i očeva,
Od strahota u snovima,
Od prenuća uspavanih,
Od Sunašca na Zapadu,
Od sutona do večeri,
Od večeri do ponoći,
Do u gluho doba noći,
Dok se petlovi ne jave,
A kad petlovi se jave,
Sve dok Zore ne zarude,
Od svanuća rujnih Zora,
Dok nam Sunce ne progleda.
Kad nam Sunce progledalo,
Samrtnik se probudio.
Tiho, da ga ne plašite,
I iz sna ga ne prenete.
Ja ga jezikom raščinih,
Srpom usta mu otvorih,
Te olakšah samrtniku,
Od vampira, vampirica,
Od đavola, đavolica,
Od zmajeva i zmajica,
Od bolesti, boleština,
Šumskih majki i očeva,
Od strahota u snovima,
Od prenuća uspavanih.
Ja ga jezikom raščinih,
Srpom mu usta otvorih,
Te olakšah samrtniku.
Od Gospoda Boga dano,
Kao što pun mesec sija,
Kao bosiljak u bašti.
Nek’ jezikom mojim bude,
I pravednom mojom rukom,
Nek’ činima spašen bude,
O Marijo, devo sveta,
Od velikog krsta teškog.

Đe cruśa lui̯ a-mare.

II OSNOVNA VARIJANTA

Sînta mai̯că Mării̯e,
Avut un fiu şî la perdut.
La cătat în lung ş-în lat,
Unđe a călcat la cătat,
Şî đe i̯el n-a măi̯ dat.
S-atăi̯at pin săcurĭ bărburaće,
Pin topo̯ară tăi̯eto̯ari̯e,
S-a împuns pin aco̯ańe pungăto̯ari̯e.
Pe care a întîl'ńit a întrebat:
"Aţî fi văd̦ut pe fiul mi̯eu,
Milostîfńicu tuturlora?"
Da i̯ei̯ i̯-a răspuns:
"Şî s-ăl fi văd̦ut,
Nu l-am cunoscut."
Sînta mai̯că Mării̯e d̦îśa:
"Amuncă i̯e đe văd̦ut,
Da l'esńi đe cunoscut.
Calu lui̯ l'is pinćinog,
Şaua lui̯ ćiaşca zmîului̯,
Frîu calului̯ douo napîrś
În gură încl'eştaće
Şî-n co̯adă înodaće,
Śinga calului̯, doi̯ bălaurĭ,
În-tr-o bai̯eră răsuśiţ."
Pănă sînta mai̯că Mării̯e vorbi̯a,
Ai̯a śe la ińimă o-duri̯a,
La fîntîna lu I̯ordan,
Đe abi̯a să glăsui̯a.
Sînta mai̯că Mării̯e strîcńa,
Cînd copilu l-aud̦a.
Ţî măi̯ răpiđe pl'eca,
Cînd la fîntînă ajunźa,
I̯a pe Hristos îl găsa,
Îl luva pe faţă, pe braţă,

Presveta deva Marija,
Imala dete, izgubila.
Tražila ga unakrsno,
Kud god išla, tražila ga,
Al’ na njega ne naiđe.
Ranjavana je kopljima,
Bojevitim sekirama,
Iglama je ubadana.
Kog’ je srela, pitala je:
“Videste li sina moga,
Paćenika ljudskog roda?
Svi joj na to odgovore:
“I da smo ga mi videli,
Ne bi smo ga mi poznali.”
Tad Marija deva reče:
“Videti je njega teško,
A lako je poznati ga.
Njegov konj je lis u noge,
Sedlo mu je krljušt zmaja,
Dizgini su dva poskoka,
Ustima su uklješteni,
Repovima učvoreni,
A stremen mu dva blavora
U nit jednu upredeni.”
Kad je sveta deva rekla
Ono što joj dušu muči,
Kod izvora reke Jordan,
Glas detinji nju doziva.
Marija se deva prenu,
Glas deteta kad je čula.
Odmah ona brzo krenu,
Ka izvoru reke Jordan,
Tad Hristosa sustigla je,
Dohvati ga u naručje,
I rukama svojim belim,

Pe mîń albe pînă-n co̯aće,
I̯-apuca trupurl'i to̯aće.
Sînta mai̯că Mării̯e d̦îśa:
"Mult avi̯em să ńe-ntrebăm,
Da măi̯ mult să ńe rugăm,
Đe Hristos Ristos,
Adăorat învii̯at.
Dacă va măi̯ avi̯a al bolnau,
Sănătaće să-ş măi̯ tri̯acă,
D̦îl'e să d̦îl'ască,
Vac să vacui̯ască,
S-ăi̯ đa sănătaće multă,
Đe nu va măi̯ avi̯a,
D̦îl'e să d̦îl'ască,
Vac să văcui̯ască,
Să-i̯ i̯erće sufl'etu,
Să-l tri̯acă în Rai̯."

Uza se ga privinula.
Tad Marija deva reče:
“Moramo se svetovati,
A još više pomoliti,
Našem Hristosu Ristosu,
Koji drugi put ožive.

Ako smrtnik ima dana,
Nek mu Bog dâ jošte mnogo,
Dana, da on još poživi,
Da još živi, vek vekuje,
Nek’ mu mnogo sreće dade,
Ako dana više nema,
Dana, da on još poživi,
Da još živi, vek vekuje,
Nek’ mu duši prosto bude,
Nek’ mi ga u Raj uvede.”

III OSNOVNA VARIJANTA

Într-o gură đe val'e,
I̯astă o casă mari̯e,
Cu nouo ferişćo̯ari̯e,
Cu nouo țuțuro̯ai̯e,
Merźa apa pe i̯al'e.
Da în i̯a cari̯e şăđa?
Şăđa I̯on, sfîntu I̯on,
Cu ăi̯ńil'i scurće,
Cu săbii̯il'i crunće.
Đe lucru śe lucra?
Pe Slăvei̯śa îl păza,
Đe mînă-l luva,
Şî-n Rai̯ îl oprăvi̯a.
Sânta mai̯că Mări̯i̯e,
A născut, jos a şăzut,
Dobînda în po̯ala ş-aluvat.
Jîdovi cînd a ulmat,
I̯ei̯ dobînda i̯a furat,

U dolini Božjoj, jednoj,
Kuća jedna je velika,
Na njoj devet je prozora,
Umiva je devet voda,
Sa izvora deveterih.
A ko u njoj vek vekuje?
Jon presvetli, sveti Jovan,
U kratkim je haljinama,
A sablje mu sve krvave.
Kojim mi se poslom bavi?
Slavoljuba on mi čuva
I za ruku ga on vodi,
I u Raj mi ga opravlja.
A Marija sveta deva,
Porodi se u jaslama,
U naručje rod svoj uze.
Al’ Židovi tad saznaše,
Ukraše joj oni porod,

Cu i̯a atunś a zburat,
Măi̯ în susu śerilor,
Şî-n ostru mărilor.
Acolo cînd ajunźa,
Pe cruśe đe l'emn îl înśinźa,
Piro̯ańe la mîń şî piśo̯are îi̯ băća,
I̯el să văi̯ta, să văi̯era,
Cu glas mari̯e pînă-n śerɨ̇.
Sînta mai̯că Mării̯e auḍa,
Şî al'erga pin cuțîće ascuțîće,
Pin aco̯ańe sînśelaće,
Pin săcurɨ̇ bărburaće.
To̯ată i̯a ḍo să tai̯a,
To̯ată ḍo să śocrća,
Da-sînźil'i după i̯a,
Tot vopoi̯ că merźa.
Dumńe-Ḍău đe păcaće,
Śe i̯eri̯a i̯el sîmța,
Sînźil'i i̯ei̯ vin îl făśa,
Şî Bisăriśi că-l da,
Lumi̯a preśestă că-l luva,
Burunđei̯ miś şî marɨ̇.
Da-Dumńe-Ḍău śe făśa?
I̯el ărpii̯ că îş făśa,
Şî-n śerɨ̇ că-n zbura,
Şî đe atunś pe pomînt,
Niś odată nu măi̯ i̯eri̯a.

Poleteše onda sa njim ,
U visine te nebeske,
Na ostrva onog sveta.
A kad stigoše mi tamo,
Na krst mi ga razapeše,
Zakovaše ruke, noge,
On zastenja, jeknu bolno
U mukama, sve do neba.
Marija ga sveta čula,
Noževe je preskočila
I sva koplja ubojita,
I sekire zavitlane,
Sva se ona izranjavi,
Sva se ona raskomada,
I krv za njom tad poteče.
Šikljala je mlazevima.
A Gospod-Bog od žalosti,
Smilova se svetoj devi,
U vino joj krv pretvori,
I Crkvi ga on podari
Za pričešće narodima,
Nezasitim krvi njene.
Šta uradi Gospod-Bog još?
Krila sebi on satvori,
U nebesa tad se vinu,
Nebeskome carstvu pođe,
I na zemlju se ne vrati.